

Marta CIMKE

Uniwersytet Jagielloński

martacimke@gmail.com

„CHYBIONA ANALOGIA” – CZYLI O RÓŻNICACH MIĘDZY REFERENDUM W SZKOCJI I KATALONII

ABSTRACT „Misleading Analogy”: About Differences Between Referendum in Scotland and Catalonia

Separatist aspirations in Europe are now a captivating issue. Regions like Scotland and Catalonia deserve special attention. The aim of the article is to show differences in the perception of both cases, due to their frequent comparing in journalistic papers. The study consists of two parts that concern Scotland and Catalonia. In each of them the institutional and legal positions of the regions were taken into the consideration. In addition, the course of events in Scotland and Catalonia in 2014 and 2017 was considered in the context of the independence referendums carried out in these regions. The summary of this article consists of comparison of the factors which show that there are no grounds for adapting analogy between Scotland and Catalonia. Factors that have been taken into account are: the legal order and the regulations used to define the legal status of the regions, and also the relations between central and subnational (regional) levels in Scotland and Catalonia.

Keywords: Scotland, Catalonia, independence referendum, regionalism, separatist movements

Słowa kluczowe: Szkocja, Katalonia, referendum niepodległościowe, regionalizm, ruchy separatystyczne

WPROWADZENIE

Zintensyfikowane w ostatnich latach dążenia separatystyczne oraz niepodległościowe niektórych regionów europejskich skłaniają do refleksji nad przyszłością i formą państw, w których wspomniane dążenia odgrywają szczególną rolę. Przykładami takich regionów są Szkocja i Katalonia. Rezultatem podejmowanych działań było przeprowadzenie referendum niepodległościowych w 2014 (Szkocja i Katalonia) i 2017 roku (Katalonia). Opracowania publicystyczne, a także politycy katalońscy powołują się często na podobieństwo tych dwóch przypadków, tymczasem uwarunkowania prawno-instytucjonalne świadczą o czymś zupełnie innym, dlatego celem tego artykułu będzie wykazanie czynników świadczących o tym, że stosowanie tego typu analogii jest zabiegiem błędnym.

Artykuł składa się z wprowadzenia, dwóch punktów poświęconych kolejno Szkocji i Katalonii oraz zakończenia. We wprowadzeniu zostanie przedstawiony rys historyczny relacji Szkocji ze Zjednoczonym Królestwem oraz Katalonii z Królestwem Hiszpanii. Ta część artykułu traktować będzie również o charakterze brytyjskiej dewolucji i hiszpańskiej decentralizacji. Następnie w punktach bezpośrednio dotyczących Szkocji i Katalonii przedstawiony zostanie status instytucjonalno-prawny regionów, a także wydarzenia towarzyszące przeprowadzonym głosowaniom. W zakończeniu dokonane zostanie zestawienie przypadku szkockiego oraz katalońskiego oraz wykazanie różnic świadczących o braku analogii pomiędzy sytuacjami w tych regionach. W podejmowanej analizie zasadniczą rolę odgrywają instytucjonalno-prawne ramy relacji Szkocji ze Zjednoczonym Królestwem i Katalonii z Hiszpanią. Oprócz działań podejmowanych przez rządy regionalne (szkocki i kataloński), które stanowić będą najobszerniejszą część opracowania, za istotny czynnik uznano również reakcje władz centralnych (rządu Królestwa Hiszpanii oraz gabinetu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej), a w przypadku Katalonii – także Trybunału Konstytucyjnego.

Wzrost znaczenia i roli poziomu subnarodowego (regionalnego) w ostatnich trzech dekadach spowodował, że tematyka ta jest coraz częściej poruszana nie tylko w ramach dyskusji politycznych, ale jest również przedmiotem opracowań naukowych. Niemniej jednak sytuacja w obu omawianych regionach jest dynamiczna i przynosi wiele nowych wydarzeń. Zarówno niezmienny upór Katalończyków, jak i uwarunkowania wewnątrz Zjednoczonego Królestwa związane z „Brexitem” stawiają pod znakiem zapytania przyszłość wymienionych w tytule regionów. Wszystko to powoduje, że są one niezmiennie interesującym przedmiotem naukowych dociekań. Już na wstępie należy zaznaczyć, że na pozór szkockie i katalońskie działania wydają się podobne. Pośród czynników intensyfikujących poczucie tożsamości narodowej, tak w Katalonii, jak również w Szkocji, można wskazać na historyczne uwarunkowania oraz delegacje kompetencyjne z poziomu centralnego na poziom subregionalny uzupełnione szerokim spektrum samodzielności decyzyjnej.

Szkocja jest jednym z trzech regionów¹ określanych w anglojęzycznej literaturze jako *devolved regions*, który na tle Walii i Irlandii Północnej wyróżnia się swoim dążeniami niepodległościowymi. Co więcej, Szkoci na mocy uchwalonego *Scotland Act* (Ustawa o Szkocji, 1998) otrzymali najszerzy zakres przekazanych kompetencji spośród wszystkich regionów. Początek relacji Szkocji z Anglią sięga XVIII wieku, kiedy doszło do zawarcia unii realnej, co zaowocowało powstaniem Królestwa Wielkiej Brytanii. Rezultatem wspólnoty Anglików, Irlandczyków, Walijszczyków i Szkotów było powstanie imperium. Szkoci poprzez funkcjonowanie w unii wzmacniali swój patriotyzm, czynili to jednakże w poczuciu brytyjskości, oznaczającej realizację swoich interesów w ramach wspólnoty². W obliczu konfliktów zbrojnych, które dotknęły Europę w XX wieku żadne inicjatywy niepodległościowe nie były podejmowane. Niemniej jednak wraz z postępującą stabilizacją sytuacji na kontynencie, jak również w państwie wola zyskania niezależności zaczęła być coraz bardziej widoczna. W 1979 roku zostało przeprowadzone pierwsze referendum. Nie było to jednak referendum niepodległościowe, bowiem obywatele mieli wyrazić stanowisko w sprawie procesu dewolucji – czy powinien on zostać przeprowadzony na terenie Szkocji. Jednakże ta próba zdobycia niezależności nie przyniosła oczekiwanego rezultatu. Przy frekwencji wynoszącej 63,6%, jedynie 32,9% głosujących opowiedziało się za przeprowadzeniem dewolucji³. Nastroje społeczne związane z pozycją regionu zostały tymczasowo uspokojone. Dopiero próby podjęte 20 lat później zwieńczone zostały sukcesem. W 1997 roku, również z inicjatywy labourzystów, przeprowadzono w Szkocji, Walii oraz Irlandii Północnej referendum dewolucyjne. Przedmiotem szkockiego głosowania była inicjatywa utworzenia szkockiego parlamentu (*Scottish Parliament*). W literaturze przedmiotu zwraca się często uwagę na czynnik, który odegrał istotną rolę, a mianowicie fakt, że referendum nie dotyczyło konkretnej ustawy dewolucyjnej, tylko szeroko rozumianego zagadnienia dewolucji. Przyjmuje się, iż ustawy, których uchwalenie poprzedzono głosowaniem, są trwalsze i trudniejsze do zniesienia czy zmiany przez następne kadencje parlamentu. W rok po przeprowadzeniu głosowania parlament westminsterski uchwalił *Ustawę o Szkocji*, obowiązującą do dzisiaj. Zawarte w niej przepisy regulujące pozycję regionu zostaną omówione w dalszej części opracowania.

Działania podjęte w ramach procesu dewolucji miały na celu rozszerzenie zakresu autonomii terenów peryferyjnych Zjednoczonego Królestwa, przy jednoczesnym zachowaniu *statusu quo* rdzenia państwa, którym jest Anglia. W ujęciach definicyjnych

¹ Pozostałymi regionami, które zostały objęte procesem dewolucji, są Walia oraz Irlandia Północna. Na uwagę zasługuje, że dysponują one kompetencjami powierzonymi im na mocy ustaw dewolucyjnych przyjętych przez parlament westminsterski. Niemniej jednak charakter oraz zakres uprawnień został określony indywidualnie dla każdego regionu. Ponadto proces uzyskiwania ograniczonej samodzielności był różny dla Szkocji, Walii i Irlandii Północnej.

² M. Bonikowska, *Szkockie referendum: jakie wnioski dla UE i UK?*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, „Raporty i analizy” 2014, nr 3(7), s. 3.

³ Wskazuje się, że głosowanie zostało przeprowadzone w warunkach w niekorzystnych dla inicjatorów referendum – Partii Pracy, która przeżywała wtedy kryzys poparcia społeczeństwa, zob. K. Wolniaczyk, *Szkocja po referendum. Analiza wyników i konsekwencje*, „Przegląd Konstytucyjny” 2015, t. 25, nr 3, s. 131.

tego procesu podkreśla się, że jest to szczególna forma decentralizacji i dekoncentracji władzy, której celem jest przekazanie, ale nie oddanie władzy⁴. Parlament westminsterski nie wyzbywa się swojej suwerenności, jedynie przekazuje jej część organom władzy ustawodawczej w Szkocji, Walii i Irlandii Północnej. Oznacza to, że przekazane kompetencje teoretycznie mogą zostać odebrane. Należy również podkreślić, iż dewolucja w Zjednoczonym Królestwie ma charakter asymetryczny, ponieważ swoim zasięgiem nie obejmuje Anglii. Pomimo pojawiających się postulatów oraz wzmianek żadne działania o charakterze dewolucyjnym lub takie, które mogłyby do niej prowadzić, nie zostały podjęte.

Po rozpoczęciu reform dewolucyjnych coraz częściej był poruszany temat referendum niepodległościowego, działo się to głównie za sprawą działalności Szkockiej Partii Narodowej (SNP, Scottish National Party). Już w 2007 roku, kiedy po raz pierwszy partia ta wygrała wybory do Parlamentu Szkockiego, zapowiadała przeprowadzenie głosowania do końca 2010 roku⁵. Jednakże postulat ten został tymczasowo wstrzymany do 2011 roku, czyli do kolejnych wyborów lokalnych. Kolejna wygrana SNP w wyborach zaowocowała powrotem do kwestii przeprowadzenia referendum niepodległościowego. Na podjęcie ostatecznej decyzji w tej sprawie wpłynęło wiele różnych czynników. Zarówno one, jak i przebieg wydarzeń zostaną omówienie w punkcie dotyczącym referendum niepodległościowego, które odbyło się w 2014 roku.

Przechodząc do Hiszpanii, należy wspomnieć, że *Catalunya*⁶ jest regionem, który na tle innych jednostek autonomicznych wyróżnia się nie tylko językiem narodowym (katalońskim), ale również odrębną kulturą i bogatą historią. Obywatele tego regionu z uwagi na świadomość swojej tożsamości często określają się mianem „narodu bez państwa”, co również stanowi nadrzędne wyjaśnienie intensyfikacji dążeń niepodległościowych. Historia państwowości Katalonii sięga XI wieku. Początkowo teren ten był w dużym stopniu zależny od Francji, natomiast nabierające znaczenia relacje hiszpańsko-katalońskie są możliwe do zaobserwowania dopiero od XII wieku⁷. Ścisłe relacje przypominające unię personalną pozostawały nienaruszone aż do początku XVIII wieku, kiedy Katalonia stała się jedną z części składowych państwa hiszpańskiego. Niemniej jednak niewralgicznym oraz pełnym napięć był okres XX wieku, w szczególności lata II wojny światowej aż do kresu dyktatury Francisca Franco⁸. Na początku lat 30. XX wieku Katalonia, w wyniku określonego rozwoju sytuacji wewnątrz państwa, uzyskała autonomię na podstawie założeń paktu z San Sebastian⁹. Rezultatem tych postanowień było przyjęcie pierwszego Statutu Autonomii w Katalonii w 1932 roku. Wkrótce po

⁴ M. Kaczorowska, *Dewolucja systemu politycznego: istota, wpływ i znaczenie – casus Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, [w:] J. Szymanek, M. Kaczorowska, A. Rothert, *Ewolucja, dewolucja, emergencja w systemach politycznych*, Warszawa 2007, s. 107-185.

⁵ K. Wolniaczyk, *Szkocja po referendum...*, s. 129.

⁶ „Katalonia” w języku katalońskim.

⁷ Z. Kozłowska-Socha, *Krajobraz historyczno-polityczny separatystycznej Katalonii*, „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej” 2014, t. 3, s. 182-183.

⁸ *Tamże*, s. 187-189.

⁹ *Tamże*.

tych wydarzeniach zostały podjęte pierwsze z wielu prób uzyskania całkowitej niezależności, w efekcie czego w 1934 roku statut regionu został zawieszony. Jednakże okres największej niepewności i niestabilności Katalonii to czas autorytarnych rządów Francisca Franco, który odcisnął szczególne piętno w hiszpańskiej historii. Rezultatem podejmowanych wówczas działań i m.in. wojny domowej (1936-1939) było znaczące osłabienie pozycji Wspólnot Autonomicznych, prowadzące do zniesienia autonomii Katalonii. W efekcie tego region ten został całkowicie uzależniony od rządu centralnego, a wszelkie przejawy odrębności narodowej i dążeń niepodległościowych zostały stłumione¹⁰. Przełomowym momentem dla Katalończyków była śmierć generała Franco i kres jego dyktatury. Restytuowanie monarchii skutkowało również poważnymi zmianami ustrojowymi, a także przyjęciem nowej ustawy zasadniczej. Jednym z założeń było również przywrócenie pozycji regionów na podstawie ponownego przyjęcia Statutów Autonomii. Nastąpił powrót do *Generalitat de Catalunya*¹¹ oraz przyjęcie w 1979 roku Statutu w nowym brzmieniu. Po wielu latach Katalonia jest prężnie działającym regionem o bogatej historii, aktywnym życiu politycznym, cieszącym się niezwykłą popularnością wśród turystów. Niemniej jednak twierdzenie, że z czasem głos ludu wobec pragnienia uzyskania suwerenności ucichł, byłoby zdecydowanie błędne.

Na uwagę zasługuje również charakter hiszpańskiej decentralizacji. W literaturze przedmiotu często podnoszona jest kwestia, czy wciąż należy klasyfikować Hiszpanię jako państwo unitarne czy jednak jako państwo federalne. Jan Iwanek, analizując ten problem, zwraca uwagę na prymat reguł konstytucyjnych, które stanowią o nierozłącznej i niepodzielnej jedności narodu oraz zakazują tworzenia federacji¹². Nie oznacza to, że inni badacze formułują swoje opinie odnośnie do występowania systemu federalistycznego. Hiszpania zdecydowanie częściej staje się przedmiotem opracowań traktujących o charakterze decentralizacji i cechach państwa regionalnego. W ramach podejmowanego w tym opracowaniu tematu warto również zwrócić uwagę na kilka kwestii z tym związanych. Przyjęta forma decentralizacji ma na celu tworzenie jednostek autonomicznych istniejących i funkcjonujących w ramach danego państwa, w tym przypadku Hiszpanii. Warunkiem *sine qua non* uzyskania niezależności jest otrzymanie zgody parlamentu centralnego. Cechą tych działań jest przede wszystkim to, że pozycja tych jednostek (wspólnot) jest regulowana konstytucyjnie¹³. Proces mający na celu utworzenie państwa

¹⁰ Świadczyć może o tym m.in. zakaz używania języka katalońskiego jako języka urzędowego, a także działalność opozycyjna Katalończyków. Nadmienić również należy, że był to okres nie tylko ograniczenia niezależności Wspólnoty, lecz przede wszystkim represji i rozlewu krwi.

¹¹ Regionalny system polityczny, wokół którego Katalonia określa zasady swojego funkcjonowania. Za datę pierwszego powstania *Generalitatu* Katalończycy sami w Statucie wskazują 1359 rok, zob. Statut Autonomii Katalonii, Preambuła, [online] <http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/>, 12 XI 2017.

¹² J. Iwanek, *Prawnokonstytucyjne położenie regionów autonomicznych w Hiszpanii*, [w:] *Oblicza decentralizmu*, red. J. Iwanek, Katowice 1996, s. 30-31.

¹³ Regulacji podlegają również kompetencje oraz prawa Wspólnot, które zarazem świadczą o charakterze relacji pomiędzy jednostkami autonomicznymi a poziomem centralnym państwa, zob. M. Myśliwiec, *Decentralizacja niesymetryczna*, [w:] *Współczesne państwo. Wybrane problemy*, red. S. Wróbel, Poznań–Chorzów 2009, s. 228-229.

regionalnego nazywany jest w naukach politycznych *decentralizacją niesymetryczną*. Charakteryzuje się on tym, że nie obejmuje on wszystkich regionów, oraz tym, że organy przedstawicielskie otrzymują różne kompetencje¹⁴. W odniesieniu do Hiszpanii są to wcześniej wspomniane statuty. Nietypowa jest również swoboda przyznana regionom dotycząca procedury uzyskania niezależności. Z inicjatywą może wystąpić każdy region mający taką wolę. Oprócz formalnych warunków dotyczących *stricte* procedury jednostka nie jest zobowiązana do spełnienia dodatkowych wymagań.

Przedstawiony powyżej kontekst historyczny jest jedynie zarysem „drogi” Katalonii do uzyskania ograniczonej formy niezależności. Z racji przyjętego tematu opracowania przede wszystkim należy zwrócić się ku kwestiom instytucjonalnym oraz prawnym. Niemniej jednak doświadczenia z lat wcześniejszych wpłynęły znacząco na dzisiejsze postawy narodu katalońskiego. W odniesieniu do postaw obecnych w Katalonii oraz podejmowanych działań bardziej adekwatny wydaje się termin „secesja”¹⁵. Co więcej, jest to spowodowane nie tylko ugruntowaną świadomością narodowościową czy też posiadaniem własnego języka. Najistotniejszy wpływ wywiera tradycja, historia Katalonii jako samodzielnego państwa, które – w przeświadczeniu jej obywateli – znajduje się obecnie pod hiszpańską okupacją. Katalończycy przez ostatnie lata coraz dosadniej wyrażali swoje niezadowolenie z relacji z Hiszpanią, które spowodowane były w szczególności ekonomicznym charakterem tej więzi. Katalonia z uwagi na swój wysoko uprzemysłowiony charakter oraz na rozwiniętą turystykę jest jednym z najbogatszych regionów Królestwa, wytwarzając około 20% hiszpańskiego PKB. Oznacza to, że region płaci na rzecz państwa największą kwotę spośród wszystkich Wspólnot, jednakże z uwagi na zasięg swojego terytorium¹⁶ w zamian otrzymując nieporównywalnie mniejsze środki. Przed przystąpieniem do omówienia charakteru dwóch referendum przeprowadzonych w 2014 i 2017 roku należy najpierw przedstawić założenia dotyczące statutowej oraz konstytucyjnej pozycji Katalonii.

I. SZKOCJA

1. Pozycja prawna Szkocji jako *devolved region*

Wszelkie regulacje dotyczące pozycji regionu oraz przekazywanych mu kompetencji zostały zawarte we wspomnianej wcześniej *Ustawie o Szkocji*, przyjętej przez parlament w 1998 roku. W szkockim *casusie* niemożliwe jest wskazanie przepisów konstytucyjnych ujętych w skodyfikowanym i ujednoliconym akcie prawnym, tak jak możemy to czynić w odniesieniu do Katalonii. Porządek prawny Zjednoczonego Królestwa

¹⁴ M. Kaczorowska, *Dewolucja systemu politycznego...*, s. 131.

¹⁵ Secesja oznacza dążenie danego regionu do uzyskania niezależności od reszty państwa, występująca najczęściej w federacjach lub konfederacjach, zob. *Encyklopedia wiedzy politycznej*, red. M. Chmaj, J. Marszałek-Kawa, W. Sokół, Toruń 2006, s. 354.

¹⁶ Katalonia plasuje się na 6. miejscu pod względem powierzchni regionu oraz na 2. miejscu pod względem liczby ludności.

charakteryzuje się tym, że państwo to posiada konstytucję jedynie w sensie materialnym, która składa się z norm prawnych i reguł pozaprawnych¹⁷. Dlatego też aktem prawnym, który stanowi o przekazaniu kompetencji na rzecz Szkocji, jest właśnie wspomniana wcześniej ustawa. Zanim jednak zostaną omówione precyzyjnie uprawnienia powierzone Szkocji na mocy tego aktu, należy najpierw wskazać organy władzy ustawodawczej i wykonawczej, które zostały powołane do życia w celu sprawowania wspomnianych kompetencji. Legislatywę stanowi jednoizbowy Parlament Szkocki, w skład którego wchodzi 129 posłów¹⁸. Organ ten zyskał uprawnienia do stanowienia prawa w następujących dziedzinach: polityka zdrowotna, edukacja, planowanie przestrzenne, sport i sztuka, rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo, polityka socjalna, polityka transportowa, turystyka, polityka mieszkaniowa, dziedzictwo naturalne i kulturowe, prawo i sprawy wewnętrzne oraz samorząd lokalny¹⁹. Niemniej jednak podkreśla się wciąż prymat parlamentu Zjednoczonego Królestwa, który może derogować przyjęte przez Szkocję ustawy. Wyróżnia się również materię zastrzeżoną wyłącznie dla parlamentu westminsterskiego, która dotyczy spraw z zakresu: polityki zagranicznej Zjednoczonego Królestwa, bezpieczeństwa narodowego i obronności, spraw międzynarodowych, spraw gospodarczych i finansowych oraz innych. Ponadto kompetencje do zmiany brzmienia ustawy dewolucyjnej posiada jedynie parlament westminsterski. Oznacza to, iż Szkocja nie może sama decydować o swojej pozycji, wprowadzać diametralnych zmian czy wpływać na materie bezpośrednio dotyczące poziomu centralnego. Władzę wykonawczą w Szkocji sprawuje Szkocka Egzekutywa składająca się z powoływanego przez Królową premiera, który następnie powołuje ministrów.

2. Charakterystyka referendum z 2014 roku

Momentem przełomowym w kontekście szkockich inicjatyw niepodległościowych była wygrana Szkockiej Partii Narodowej w wyborach do Parlamentu Szkockiego w roku 2011. Jak wspomniano, ugrupowanie to już wcześniej postulowało przeprowadzenie głosowania w sprawie niepodległości Szkocji, jednak podjęto decyzję o jego tymczasowym odroczeniu. Jednakże kolejna wygrana w wyborach nie tylko wzmocniła pozycję partii, ale niejako naznaczyła ją jako lidera szkockiego ruchu niepodległościowego. Na początku 2012 roku zaczęto prowadzić negocjacje, a także obie strony zaprezentowały wstępne propozycje dotyczące planowanego referendum²⁰. Pomimo że sytuacja nie była tak

¹⁷ Dokonując dokładnego wyciszenia, należy wskazać, że na konstytucję Zjednoczonego Królestwa składają się: akty prawa stanowionego, ustrojowe prawo powszechne (*common law*), konwenanse konstytucyjnego, zwyczaje parlamentarne oraz orzecznictwo sądowe, zob. P. Mikuli, *Wielka Brytania*, [w:] *Systemy ustrojowe państw współczesnych*, red. S. Bożyk, M. Grzybowski, Białystok 2012, s. 15.

¹⁸ Wybory do Parlamentu Szkockiego mają dualistyczny charakter, 73 reprezentantów wybieranych jest większością zwykłą w okręgach jednomandatowych, pozostałych 56 wybiera się przy użyciu systemu proporcjonalnego w okręgach wielomandatowych.

¹⁹ K. Wolniaczyk, *Szkocja po referendum...*, s. 129.

²⁰ P. Hankus, *Szkockie referendum niepodległościowe jako przykład dążeń secesjonistycznych w Europie*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2015, nr 1(3), s. 251-263.

napięta jak w przypadku Katalonii, premier Szkocji Aleksander Salmond²¹ oraz premier Zjednoczonego Królestwa David Cameron mieli sporo kwestii do ustalenia. Obawiając się niezadowolenia ze strony Szkotów, a także zwracając uwagę na dosyć burzliwy przebieg wydarzeń w Katalonii, Cameron wyraził zgodę na plany Szkocji. Na podstawie ustaleń poczynionych w trakcie negocjacji 15 października 2012 roku Cameron i Salmond podpisali tzw. *Porozumienie z Edynburga*, które przyjęte zostało w zgodzie z obowiązującymi przepisami. Treść zawartego porozumienia obejmowała między innymi skierowanie do obu izb Parlamentu Zjednoczonego Królestwa wniosku o udzielenie zgody na przeprowadzenie referendum. Warunkiem koniecznym przeprowadzenia głosowania było bowiem udzielenie zgody przez parlament westminsterski, a następnie wydanie przez królową aktu prawnego (*Order in Council*), na mocy którego Parlament Szkocki zyskuje kompetencje do zarządzania i przeprowadzenia referendum niepodległościowego.

W tym samym czasie podjęto decyzję, że referendum odbędzie się jesienią 2014 roku. Postępowanie w parlamencie westminsterskim, którego celem było wydanie zgody na przeprowadzenie referendum, rozpoczęło się w grudniu 2012 roku, a już w połowie stycznia 2013 roku wniosek został zaakceptowany przez Izbę Gmin, a następnie przez Izbę Lordów. Następnym krokiem było przygotowanie i uchwalenie zarówno w parlamencie westminsterskim, jak i szkockim oficjalnego aktu prawnego w formie ustawy, która regulowała kwestię referendum. Jego oficjalną datę wyznaczono na 18 września 2014 roku. W dokumencie tym zostało określone między innymi, kto jest uprawniony do udziału w głosowaniu. Mianowicie podjęto decyzję o tym, że będą to obywatele zarejestrowani w szkockich okręgach, którzy najpóźniej w dniu głosowania ukończyli 16 rok życia²². Dodatkowo udział w referendum mogli wziąć również obywatele Republiki Irlandii, Wspólnoty Narodów (*Commonwealth*) oraz osoby posiadające obywatelstwo Unii Europejskiej. *Scotland Independence Act* został uchwalony przez Parlament Szkocki we wrześniu 2013 roku oraz przez Parlament Zjednoczonego Królestwa w grudniu 2013 roku.

Kampania referendalna rozpoczęła się krótko po przyjęciu *Porozumienia z Edynburga* i prowadzona była przez zwolenników niepodległości z jednej strony oraz jej przeciwników – z drugiej. W trakcie kampanii oraz przeprowadzonych w jej ramach debat poruszano wiele tematów, które koncentrowały się zarówno wokół prawnego-institutionalnego aspektu referendum, jak i możliwych konsekwencji, ale również odnosiły się do aspektów politycznych. Obywatele Szkocji zainteresowani byli w szczególności tym, jak zostaną załatwione kwestie, które dotychczas rozwiązywane były przez rząd na poziomie centralnym. Wśród najczęściej poruszanych problemów wymieniana się m.in. członkostwo Szkocji w strukturach unijnych, finanse i sposób pozyskiwania środków na funkcjonowanie państwa po uniezależnieniu się od Zjednoczonego Królestwa.

Premier Szkocji A. Salmond stał na czele ruchu niepodległościowego, odnosząc się do kwestii finansowych, zapewniał, iż w przypadku zwycięstwa w głosowaniu Szkocja najprawdopodobniej zostanie połączona unią monetarną ze Zjednoczonym

²¹ Pierwszy minister Szkocji (premier) i przewodniczący Szkockiej Partii Narodowej.

²² Scottish Independence Referendum (Franchise) Act 2013, [online] <http://www.legislation.gov.uk/asp/2013/13/introduction/enacted?view=interweave+extent>, 12 XI 2017.

Królestwem²³. Natomiast wobec pytań stawianych odnośnie do członkostwa w UE odpowiadał, że Szkocja jako nowy podmiot stosunków międzynarodowych będzie musiała ubiegać się o członkostwo nie tylko w strukturach unijnych, ale we wszystkich organizacjach, do których obecnie należy wyłącznie jako część Zjednoczonego Królestwa. Głos w kampanii przedreferendalnej zabierał również premier Cameron, który podkreślał wielokrotnie wagę relacji łączących Szkocję i Wielką Brytanię. Poniekąd przestrzegał również Szkotów, że konsekwencją podjęcia decyzji o niepodległości będzie znaczące osłabienie pozycji Szkocji na arenie międzynarodowej, a także kres korzyści zapewnionych w ramach procesu dewolucji²⁴.

Biorąc udział w głosowaniu, obywatele mieli udzielić odpowiedzi na pytanie: „Czy Szkocja powinna zostać niepodległym państwem?” („*Should Scotland be an independent country?*”). Nastawienie społeczeństwa i prowadzona w rozsądny sposób przez oba nurty kampania referendalna sprawiały trudności w oszacowaniu prawdopodobnego wyniku referendum. Przy omawianiu wyników głosowania należy zwrócić uwagę przede wszystkim na wysoką frekwencję, która wynosiła ponad 80%. Pomimo żywych dążeń separatystycznych ponad 50% obywateli opowiedziało się przeciwko niepodległości Szkocji. W rezultacie niepowodzenia głosowania przewodniczący SNP i premier Szkocji Aleksander Salmond ustąpił ze stanowiska powierzając je Nicoli Sturgeon²⁵.

Choć zwolennikom szkockiej niepodległości nie udało się osiągnąć pożądanego celu, to i tak wydarzenia mające miejsce w 2014 roku należy uznać za moment przełomowy dla ruchu separatystycznego. Referendum miało jednak jedynie konsultacyjny charakter, poza tym – ze względu na wynik – trudno przewidzieć, jakie byłyby jego konsekwencje, gdyby zwolennicy secesji odnieśli zwycięstwo. Na uwagę zasługuje również fakt, iż wszystkie etapy obejmujące zarówno proces negocjacji, jak i kampanię referendalną oraz sam przebieg głosowania odbyły się bez większych zakłóceń i napięć pomiędzy poziomami centralnym i subnarodowym (szkockim). Jest to również istotny czynnik w kontekście porównań do sytuacji w Katalonii, która zostanie przedstawiona w następnym punkcie opracowania.

II. KATALONIA

1. Pozycja prawna Katalonii jako Wspólnoty Autonomicznej

Katalonia jest jedną ze Wspólnot Autonomicznych, których byt intencjonalny przepisany został *explicite* w Konstytucji Królestwa Hiszpanii z 1978 roku, znowelizowanej w 1992 roku²⁶. Dodatkowe regulacje dotyczące funkcjonowania Wspólnot w ramach

²³ K. Wolniaczyk, *Szkocja po referendum...*, s. 133.

²⁴ *Tamże*.

²⁵ *Tamże*, s. 138.

²⁶ Art. 137 Konstytucji Hiszpanii traktuje o podziale terytorialnym państwa na municypia, prowincje oraz wspólnoty autonomiczne, zob. T. Mołdawa, *System konstytucyjny Hiszpanii*, Warszawa 2012, s. 133.

państwa hiszpańskiego zawarte są w Statutach Autonomii²⁷. Hiszpańska ustawa zasadnicza w szczegółowy sposób reguluje materię odnoszoną do Wspólnot Autonomicznych poprzez wskazanie podmiotów legitymowanych do nabycia omawianego statusu, którymi są narodowości oraz regiony²⁸. Przepisy konstytucyjne traktują również o procedurach uzyskania autonomii, wskazanych w artykule 143 oraz artykule 148 konstytucji²⁹. Ponadto na uwagę zasługuje również kwestia podziału kompetencji pomiędzy wspólnoty autonomiczne a państwo (poziom centralny).

Na mocy konstytucji Katalonii powierzone zostały określone kompetencje, które są wzbogacone poprzez Statut. Swoim zakresem obejmują one m.in. organizację samorządów lokalnych, infrastrukturę regionu oraz kwestie kulturowe, turystyczne, ochrony środowiska naturalnego, rozwoju kulturowego i gospodarczego w ramach ogólnonarodowej polityki, a także pomocy społecznej³⁰. Ponadto w konstytucji zawarte zostały również przepisy regulujące materię statutów, a także przepisy wskazujące kompetencje zastrzeżone dla poziomu centralnego. Pozycja prawna Katalonii została dodatkowo uregulowana poprzez przepisy konstytucyjne stanowiące o jej finansowaniu. Jednakże na szczególną uwagę zasługuje przepis, który w świetle wydań z 2014 i 2017 roku stanowi wyjaśnienie dla wyroków hiszpańskiego Trybunału Konstytucyjnego, o których więcej w dalszych częściach opracowania. Mowa tu o artykule traktującym o konstytucyjnie niedozwolonym zakresie działań podejmowanych przez Wspólnoty, czyli o art. 155³¹. Regulacja ta daje upoważnienie rządowi centralnemu do wystosowania środków represyjnych³², w których rezultacie Wspólnota zostanie zmuszona do wypełnienia zobowiązania zawartego w Statucie. Sytuacja taka jest możliwa, gdy region nie wywiązuje się z danych postanowień lub działa w sprzeczności z dobrem państwa.

Zdecydowanie szerszy zakres kompetencji Katalonii został zawarty w Statucie Wspólnoty przyjętym – jak już wspomniano – w 1979 roku. Jednakże obecnie

²⁷ Statuty są podstawowymi aktami ustrojowymi Wspólnot. Ich treść przewiduje: nazwę Wspólnoty, jej zasięg terytorialny, nazwę organów władzy ustawodawczej i wykonawczej oraz kompetencje właściwe Wspólnocie. Oprócz Katalonii Statut Autonomii posiada również 16 pozostałych Wspólnot, m.in. Andaluzja, Galicja czy Kraj Basków.

²⁸ Art. 143 Konstytucji Hiszpanii, [online] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>, 25 XI 2017.

²⁹ Artykuły te wskazują podmioty uprawnione do wszczęcia takiej procedury, ramy czasowe oraz jej etapy, zob. Konstytucja Hiszpanii, [online] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>, 25 XI 2017.

³⁰ Art. 148, ust. 1, pkt. 1-22 Konstytucji Hiszpanii, [online] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>, 25 XI 2017.

³¹ Art. 155 Konstytucji Hiszpanii, [online] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>, 25 XI 2017.

³² Najpierw jednak rząd winien ponowić próbę upomnienia przewodniczącego Wspólnoty. Jeśli to również nie przyniesie oczekiwanego rezultatu, po uzyskaniu zgody Senatu, wyrażonej bezwzględną większością głosów, rząd może rozpocząć działania mające na celu powstrzymanie niezgodnych z konstytucją i Statusem działań Wspólnoty, zob. art. 155 Konstytucji Hiszpanii, [online] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>, 25 XI 2017.

obowiązującym aktem jest ten przyjęty w zmienionej formie w lipcu 2006 roku³³. Niepodważalnie jest to najważniejszy akt prawny obowiązujący na terenie Katalonii. Przyjęte regulacje szczegółowo określają pozycję ustrojową regionu, na przykład poprzez ustalenie jego godła oraz podkreślenie kontekstu historycznego. Zdecydowanie ważniejsze wydają się jednak artykuły traktujące o przysługujących Katalonii kompetencjach oraz relacjach, które łączą Wspólnotę z Hiszpanią. Również na podstawie tego aktu prawnego zostały powołane organy ustawodawcze oraz wykonawcze. Podmiotem legislatywy jest Parlament Katalonii, który stanowi reprezentację narodu, wybierany na czteroletnią kadencję, pełniący funkcję ustawodawczą i kontrolną wobec rządu katalońskiego. Rząd kataloński jest organem kolegialnym, na czele którego stoi prezydent *Generalitat*, pierwszy minister³⁴, a w skład wchodzi poszczególni ministrowie. Głównym zadaniem tego podmiotu jest realizacja powierzonych kompetencji, zgodnie z przyjętym Statutem. Analizując postanowienia tego aktu prawnego, można przypuszczać, że zakres autonomii przyznany Katalonii jest obszerny. Wspólnota posiada kompetencje pozwalające jej organom na stanowienie prawa³⁵ oraz swobodę w stanowieniu o specyfice swojego regionu. Niemniej jednak władze poziomu centralnego zwracają szczególną uwagę na takie cechy jak jedność państwa. Z uwagi na to wszelkie działania mające na celu poszerzenie zakresu suwerenności, co skutkowałoby zyskaniem przez dany region niepodległości oraz stanie się niezależnym i suwerennym państwem są uznawane jako niekonstytucyjne i traktowane jako działanie wbrew interesowi narodowemu.

2. Referendum – 2014 rok

Niezadowolenie Katalończyków, spowodowane brakiem suwerenności oraz zbyt korelacyjna więź z Królestwem Hiszpanii, wzrastało już od 2010 roku. Głównie za sprawą wydania przez hiszpański Trybunał Konstytucyjny wyroku traktującego o braku powiązań pomiędzy Statutem Katalonii i jej narodem a rozumieniem Wspólnoty jako niezależnego państwa³⁶. Jednakże za jeden z pierwszych przejawów dążeń o charakterze niepodległościowym uznać można przyjęcie przez Parlament Katalonii 23 stycznia 2013 roku *Deklaracji suwerenności*³⁷. Dokument ten został przyjęty w formie

³³ *Organic Act 6/2006 of the 19th July, on the Reform of the Statute of Autonomy of Catalonia*, [online] <http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/>, 12 XII 2017.

³⁴ Podobne funkcje przewidziane są w takich państwach, jak Szkocja, Walia i Irlandia Północna oraz innych objętych procesami decentralizacji lub regionalizacji. Pierwszy minister pełni funkcję premiera, ale nazwa ta nie jest powszechnie stosowana w celu uniknięcia kojarzenia jego osoby z osobą sprawującą stanowisko premiera Hiszpanii.

³⁵ Jedynie w materii dedykowanej na rzecz regionów, pozostałe regulacje prawne zastrzeżone są wyłącznie na rzecz państwa.

³⁶ Constitutional Court Judgment 42/2014, of 25 March 2014, [online] [https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%2042-2014E\(2\)%20%20DECLARACION%20SOBERANISTA%20%20SIN%20ANTECEDENTES.pdf](https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%2042-2014E(2)%20%20DECLARACION%20SOBERANISTA%20%20SIN%20ANTECEDENTES.pdf), 28 XI 2017.

³⁷ Resolution 5/X of the Parliament of Catalonia, adopting the Declaration of Sovereignty and right to decide of the people of Catalonia, [online] <https://www.parlament.cat/document/intrade/7176>, 27 XI 2017.

rezolucji parlamentarnej, czego konsekwencją było przeprowadzenie pierwszego referendum niepodległościowego. Treść tego dokumentu nie przewidywała jednak bezpośrednio tej instytucji demokracji bezpośredniej, zamiast tego odwoływała się do nadrzędnych zasad wyznawanych przez naród kataloński, które mają również przyświecać jego działaniom w przyszłości. Niektóre z nich odnoszą się bezpośrednio do Katalonii i jej funkcjonowania, ale pozostałe zostały również sformułowane w odniesieniu do Hiszpanii, a nawet Unii Europejskiej. Te zasady to m.in. suwerenność, demokratyczna legitymizacja, transparentność działań oraz dialog i proeuropejskość³⁸. Nadrzędnym celem dokumentu było wdrożenie działań, które wzmocniłyby suwerenność Wspólnoty. Jednakże miało się to odbywać w poszanowaniu relacji katalońsko-hiszpańskich, a także obecności Katalonii w Unii Europejskiej. Najwięcej uwagi poświęcono jednak zasadom, które miały poniekąd definiować poczynania organów władzy. Mowa tu przede wszystkim o transparentności przyjętych rozwiązań, ich zgodności z obowiązującym prawem oraz podkreślaniu wypełniania woli narodu katalońskiego. W konsekwencji przyjęcie tej rezolucji traktowane było poniekąd jako przyznanie upoważnienia organom wykonawczym do podjęcia stosownych kroków mających na celu zwiększanie owej suwerenności.

Z początkiem 2014 roku przeprowadzenie konsultacji obywatelskich dotyczących charakteru katalońskiej autonomii stało się coraz bardziej realne. Bez wątpienia gotowość Katalończyków do działania była wspomagana wydarzeniami, które miały miejsce w Szkocji w 2014 roku. Przedstawiciele Wspólnoty, w szczególności prezydent Artur Mas, traktowali szkocki przypadek jako usprawiedliwienie podejmowanych działań³⁹. Najczęściej podnoszonym postulatem było to, iż Szkocja i Katalonia mają takie same prawa do decydowania o swojej pozycji. Dlatego też, skoro pierwsze z tych państw może przeprowadzić referendum i podjąć działania prowadzące do zwiększenia swojej suwerenności, to Katalonia pójdzie w jego ślady. Twierdzenia te były jednak głoszone bez uwzględnienia różnic, jakie charakteryzują szkocki i kataloński przypadek. Rozwinięcie tego aspektu zostanie przedstawione w końcowej części opracowania.

Rok po przyjęciu *Deklaracji suwerenności* w Parlamencie Katalonii odbyło się głosowanie, którego celem było podjęcie decyzji o skierowaniu pytania do władz centralnych o przeprowadzenie głosowania referendalnego, które miało przesądzić o katalońskiej pozycji⁴⁰. Choć odbyło się to przy znaczącym poparciu społeczeństwa, ciągle jednak istniało ryzyko, iż najprawdopodobniej prośba ta zostanie jednoznacznie odrzucona przez władze w Madrycie. Premier Mariano Rajoy wielokrotnie w swoich wypowiedziach sprzeciwiał się przeprowadzeniu referendum w Katalonii, argumentując swoje stanowisko niezgodnością takich działań z obowiązującą konstytucją oraz tym, że taka forma konsultacji mogłaby zostać przeprowadzona wyłącznie na poziomie centralnym,

³⁸ *Tamże*.

³⁹ <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/jan/30/catalans-admire-scots-autonomy>, 28 XI 2017.

⁴⁰ <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/16/catalonia-vote-right-independence-referendum>, 28 XI 2017.

nie regionalnym⁴¹. Przewidywano jednak, iż stanowisko rządu centralnego i tak nie powstrzyma władz regionalnych przed kontynuowaniem tego rodzaju poczynań. Jednym z wielu przyjętych instrumentów było również wydanie wyroku przez hiszpański Trybunał Konstytucyjny, co miało miejsce 25 marca 2014 roku⁴². Treść opinii wystosowanej przez sędziów odnosiła się bezpośrednio do przyjętej rok wcześniej *Deklaracji suwerenności*. Po dokładnym zbadaniu treści tego dokumentu oraz przeanalizowaniu podstaw prawnych zawartych w nim zasad skład sędziowski przyjął, iż poczynione ustalenia stoją w sprzeczności z konstytucją oraz Statutem Autonomii, a co za tym idzie, podjęcie przez Katalończyków decyzji o definiowaniu swojej pozycji w ramach państwa jest niezgodne w odniesieniu do stosowanej wykładni prawa konstytucyjnego. Niezmienne pozostawało również zdanie premiera Hiszpanii, który powołując się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego, podkreślał niekonstytucyjność działań przedstawicieli Wspólnoty.

Niemniej jednak stanowisko premiera Rayoja oraz Trybunału Konstytucyjnego nie wywołały oczekiwanego rezultatu – katalońskie władze pozostawały konsekwentne wobec swoich postulatów. Prezydent Artur Mas – przy akceptacji nie tylko społecznej, ale również partii politycznych – rozpoczął przygotowania do referendum. Miało składać się ono z dwóch pytań: „Czy chcesz, żeby Katalonia stała się państwem? Jeśli tak, czy chcesz, żeby była niepodległa?”⁴³. Dodatkowo wyznaczono również wstępną datę głosowania, które miało odbyć się 9 listopada 2014 roku. Wprawdzie powyższe kroki stanowiły przyczynek do „erozji” relacji Katalonii z rządem centralnym, niemniej akto-rzy niedoszłego kryzysu konstytucyjnego wykazywali gotowość podjęcia dialogu. Niestety, nawiązane pertraktacje skutkowały eskalacją skrajnych stanowisk, ich petryfikacją, w konsekwencji czego anihilacja konfliktu przestała być dostępnym rozwiązaniem. Premier Rayoj deklarował, iż referendum nie może mieć miejsca z uwagi na sprzeczność z konstytucją. Z kolei prezydent Mas, argumentując swoje stanowisko wysokim (ok. 70%) poparciem społeczeństwa dla planowanego referendum, oczekiwał wystosowania alternatywnej propozycji przez rząd centralny, nie zamierzał jednak rezygnować z rozpoczętych przygotowań. Istotną rolę w tej skomplikowanej sytuacji odgrywał również aspekt społeczny, co było możliwe do zaobserwowania na przykład w sondażach poparcia dla referendum. Ponadto w corocznej paradzie z okazji Narodowego Dnia Katalonii⁴⁴ (*The National Day of Catalonia, Dia de Catalunya*) obywatele Katalonii nie tylko wyrazili swoje poparcie dla działań rządu, ale przede wszystkim pokazali swoją zdecydowaną postawę wobec pożądaney suwerenności.

We wrześniu 2014 roku Parlament Katalonii uchwalił konieczne do przeprowadzenia

⁴¹ <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/16/catalonia-vote-right-independence-referendum>, 28 XI 2017.

⁴² Constitutional Court Judgment 42/2014, of 25 March 2014, [online] [https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%2042-2014E\(2\)%20%20DECLARACION%20SOBERANISTA%20%20SIN%20ANTECEDENTES.pdf](https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%2042-2014E(2)%20%20DECLARACION%20SOBERANISTA%20%20SIN%20ANTECEDENTES.pdf), 25 XI 2017.

⁴³ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/apr/30/scotland-referendum-catalonia-independence-from-spain>, 28 XI 2017.

⁴⁴ Święto to jest obchodzone 11 września.

referendum prawo, na podstawie którego został wydany przez prezydenta Masa dekret zarządzający głosowanie⁴⁵. Jednakże sytuacja skomplikowała się znacząco w październiku 2014 roku, kiedy Trybunał Konstytucyjny zawiesił planowane głosowanie, uznając je za niezgodne z konstytucją. W związku z przedstawioną przez sędziów interpretacją przepisów oraz stanowczą postawą rządu centralnego Katalończycy zostali zmuszeni do zmodyfikowania swojego planu, uwzględniając poniekąd argumenty zaprezentowane w opinii sądu. Zdecydowano zatem o przeprowadzeniu sondażu, który w formie przypominać miał bardziej konsultacje niż referendum⁴⁶, jednakże z zachowaniem formalnych aspektów głosowania, na przykład poprzez użycie kart do głosowania itp. Zgodnie z zapowiedziami 9 listopada 2014 roku mieszkańcy Katalonii wzięli udział w konsultacji obywatelskiej. W rezultacie ponad 80% głosujących odpowiedziało twierdząco na zadane pytania. Wydarzenia te przyniosły mniej lub bardziej przewidywane konsekwencje. Rząd centralny pozostawał rygorystyczny wobec swojego stanowiska i uznał przeprowadzone głosowanie za niekonstytucyjne, a zatem za niewiążące. Ponadto rozwój wydarzeń był szczególnie niefortunny dla prezydenta Artura Masa, któremu postawiono zarzuty „nieposłuszeństwa obywatelskiego” i nadużycia powierzonych mu kompetencji.

Podjętej przez Katalonię próby uzyskania niezależności z pewnością nie można uznać za owocną. Szczególnie jeśli chodzi o faktyczną zmianę prawnej pozycji Wspólnoty. Niemniej jednak, na uwagę zasługuje postawa społeczeństwa i jego gotowość do działania oraz upór w dążeniu do celu. Od początku 2015 roku sytuacja w Katalonii określana jest jako drażliwa, a relacje hiszpańsko-katalońskie niezmiernie skomplikowane. Ryzyko impasu pomiędzy stronami stawało się coraz bardziej realne, w szczególności z uwagi na wydarzenia mające miejsce w latach 2015-2017.

3. Referendum 2017 roku oraz „kryzys konstytucyjny”

Na początku należy nadmienić, że przeprowadzenie referendum niepodległościowego w październiku 2017 roku było bezpośrednio związane z wydarzeniami opisanymi w powyższym punkcie. Obywatele Katalonii nie byli usatysfakcjonowani rozwojem wydarzeń i wciąż domagali się realizacji nadrzędnego celu, dla którego wyrazili swoje zdecydowane poparcie w trakcie listopadowego głosowania w 2014 roku.

Zdecydowany sprzeciw rządu centralnego nie doprowadził wbrew oczekiwaniom do przeformułowania postulatów katalońskich polityków i obywateli. Zwiększenie posiadanego zakresu suwerenności i uzyskanie prawa do samostanowienia stanowiły „aksjomaty” wyznaczonego prądu politycznego niezależnie od aprobaty władz z Madrytu. Pierwszą okazją do ponownego zaakcentowania swojego stanowiska były wybory regionalne w Katalonii, które odbyły się 27 września 2015 roku⁴⁷. Partie niepodległościowe

⁴⁵ <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/19/catalonia-parliament-independence-referendum-vote>, 28 XI 2017.

⁴⁶ <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/14/catalonia-calls-off-november-independence-referendum>, 29 XI 2017.

⁴⁷ <https://www.theguardian.com/world/live/2015/sep/27/catalonia-goes-to-the-polls-live>, 29 XI 2017.

w swoich strategiach wyborczych podkreślały pełną gotowość do działań zgodnie z wolą społeczeństwa. Nie inaczej postępował również Artur Mas, lider koalicji JxSi⁴⁸ (Junts pel Si, Together for Yes), który zadeklarował, że w przypadku wygranej jego partia zobowiązuje się do wszczęcia procesu niepodległościowego. Choć koalicja partyjna zdobyła znaczącą liczbę mandatów, to niestety nie była ona wystarczająca do samodzielnego rządzenia. Dlatego też konieczne było skorzystanie ze wsparcia innego ugrupowania – CUP (Candidatura d'Unitat Popular, The Popular Unity Candidacy).

Celem zrealizowania uprzednio złożonych obietnic władze katalońskie rozpoczęły konieczne przygotowania, które miały skutkować przeprowadzeniem kolejnego referendum. Najpierw jednak musiała zostać przyjęta rezolucja Parlamentu Katalonii, co miało miejsce 9 listopada 2015 roku⁴⁹. Sama nazwa przyjętego dokumentu wskazuje, że jego przyjęcie było konsekwencją wyborów regionalnych. Była to zarazem ponowna deklaracja narodu katalońskiego dotycząca rozpoczęcia procesu, mającego na celu uzyskanie niepodległości. W rezultacie rząd uzyskał upoważnienie do podjęcia wszelkich koniecznych czynności, których skutkiem będzie wypełnienie założeń przyjętych w *Deklaracji*. Podobnie jak w 2013 roku, przyjęcie takiego dokumentu nie spotkało się z zadowoleniem ze strony premiera Hiszpanii, Mariana Rayoja, który ponownie podkreślił niekonstytucyjność działań przedstawicieli Wspólnoty. Co więcej, zadeklarował swoją gotowość do podjęcia wszystkich możliwych instrumentów, które powstrzymają ten proces. Dopuszczał również włączenie wojska jako środka zapobiegawczego.

Nie sposób również nie nadmienić o istotnej zmianie personalnej na stanowisku przewodniczącego *Generalitatu*, która nastąpiła w 2016 roku, jeszcze przed ogłoszeniem oficjalnej informacji o planowanym referendum. Wcześniej wspomniano, że Arturowi Masowi zostały postawione zarzuty związane z jego działaniami w 2014 roku. Wyrokiem sądu Mas został pozbawiony możliwości sprawowania jakichkolwiek funkcji publicznych na okres dwóch lat. Kandydatem na jego następcę został Carles Puigdemont, pierwotnie wywodzący się z Demokratycznej Unii Katalonii, później koalicji JxSI. Następnie przyczynił się do utworzenia platformy Junts per Catalunya⁵⁰, której przewodniczył. Puigdemont był zdecydowanym zwolennikiem katalońskiej niepodległości. Swojej niechęci wobec rządu centralnego dał wyraz podczas zaprzysiężenia.

⁴⁸ Jest to koalicja czterech partii separatystycznych w Katalonii: Demokratycznej Unii Katalonii (Convergència Democràtica de Catalunya, Democratic Convergence of Catalonia), Republikańskiej Lewicy Katalonii (Esquerra Republicana de Catalunya, Republican Left of Catalonia), Demokratów Katalonii (Demòcrates de Catalunya, Democrats of Catalonia) oraz Ruchu Lewicy (Moviment d'Esqueres, Left Movement). Koalicja brała udział w wyborach do Parlamentu Katalonii, jednakże została rozwiązana w listopadzie 2017 roku, po wydarzeniach związanych z październikowym referendum.

⁴⁹ Resolution 1/XI of Parliament of Catalonia od 9 November 2015, on the start of political process in Catalonia as a consequence of the electoral results of 27 September 2015, [online] <https://www.parlament.cat/document/intrade/153127>, 25 XI 2017.

⁵⁰ Jest koalicyjne ugrupowanie, w którego skład wchodziły Demokratyczna Unia Katalonii (Convergència Democràtica de Catalunya, Democratic Convergence of Catalonia, CDC) oraz Katalońska Europejska Partia Demokratyczna (Partit Demòcrata Europeu Català, Catalan European Democratic Party, PDeCAT).

Mianowicie jako pierwszy przewodniczący *Generalitatu* odmówił posłuszeństwa i był lojalnym wobec hiszpańskiej konstytucji oraz monarchii.

We wrześniu podjęto ostateczną decyzję o przeprowadzeniu wiążącego referendum, którego datę wyznaczono na pierwszego października 2017 roku. Puigdemont zapowiedział również, iż decyzji podjętej przez władze Katalonii nie zmieni stanowisko rządu w Madrycie i nawet bez jego zgody referendum się odbędzie. Deklaracja oraz zapowiedzi Katalonii ponownie zostały uznane przez Trybunał Konstytucyjny za postępowanie wbrew konstytucji⁵¹. Oznaczało to, że zdaniem sędziów referendum nie może mieć miejsca. W konsekwencji podstawa prawna uchwalona przez kataloński parlament została zawieszona. Mimo to w czerwcu 2017 roku zostało przedstawione pytanie referendalne, które nieco różniło się od tych postawionych obywatelom trzy lata wcześniej, brzmiało ono: *Czy chcesz, żeby Katalonia stała się niepodległym państwem w formie republiki?* Należy nadmienić, że stanowisko Madrytu pozostało niezmiennie⁵².

Sytuacja stawiała się coraz bardziej napięta, od pogłębiających się konfliktów pomiędzy Katalonią a Madrytem, aż po ryzyko demonstracji obywateli, które miały być powstrzymywane przez hiszpańską policję na podstawie decyzji wydanej przez rząd centralny. Przewidywano również nakładanie kar na uczestników demonstracji. Argumentując stanowisko władz madryckich należy w tym miejscu podkreślić, iż *de facto* Katalonia działała wbrew postanowieniom konstytucji, zaleceniom rządu centralnego, a także stanowisku Trybunału Konstytucyjnego⁵³. Pomimo że oficjalnie wyrokiem sądu referendum zostało zawieszone, to 1 października zostało ono przeprowadzone w atmosferze zamieszek i demonstracji. Według wstępnych wyników zaprezentowanych przez przedstawicieli *Generalitatu* Katalonia przy 90-procentowym poparciu społeczeństwa podjęła decyzję o staniu się niepodległym państwem. Jednakże z uwagi na pewne rozbieżności, które były głównie spowodowane zamknięciem kilkudziesięciu lokali wyborczych przez hiszpańską policję, wyników nie można było uznać za pewne. W dalszym ciągu sytuacja wewnętrzna pozostawała niestabilna, co było spowodowane wieloma czynnikami, m.in. aktywnością hiszpańskiej policji, demonstracjami obywateli, ale przede wszystkim napięciami na linii Barcelona–Madryt. W związku ze wspomnianymi wcześniej rozbieżnościami odnośnie do ostatecznych wyników referendum strony ustaliły, że konieczne jest wypracowanie wspólnego rozwiązania zaistniałej sytuacji. Okazało się to jednak niemożliwe, ponieważ 27 października Parlament Katalonii uznał referendum za wiążące, co w konsekwencji oznaczało, że Wspólnota deklaruje niezależność od Hiszpanii i staje się niepodległym państwem. Wobec zaistniałej sytuacji rząd Rayoja podjął natychmiastową decyzję o wszczęciu procedury przewidzianej w art. 155 konstytucji, w ramach której działalność katalońskiego rządu

⁵¹ Constitutional Court Judgment 114/2017 of 17 October 2017, [online] https://www.tribunalconstitucional.es/NotasDePrensaDocumentos/NP_2017_074/JUDGMENT%202017-4334STC_EN.pdf, 28 XI 2017.

⁵² <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/06/spanish-government-condemns-catalonia-over-independence-referendum>, 28 XI 2017.

⁵³ <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/27/catalonia-independence-spain-democratic-mandate>, 28 XI 2017.

została zawieszona oraz rozpisano nowe wybory do Parlamentu Katalonii. Oznaczało to również, że wszelkie decyzje związane z funkcjonowaniem Wspólnoty od tego momentu były podejmowane przez rząd centralny. Konsekwencjami objęci zostali również przedstawiciele rządu katalońskiego, m.in. przewodniczący Puigdemonta oraz kilku innych członków rządu, którym zostały postawione zarzuty nieposłuszeństwa, podżegania i rebelii⁵⁴.

Rozwój sytuacji oraz działania podejmowane przez Katalończyków doprowadziły do kryzysu konstytucyjnego w Hiszpanii. W konsekwencji podważona została pozycja Wspólnoty jako partnera godnego zaufania i lojalnego wobec rządu centralnego oraz sprawującego powierzone mu kompetencje w poszanowaniu i w zgodzie z obowiązującym prawem.

PODSUMOWANIE

Dążenia niepodległościowe Szkotów były poniekąd wzorem dla Katalończyków, refleksowo stanowiły motywację dla katalońskich władz do podjęcia, o wątpliwej podstawie prawnej, decyzji referendalnych. Zaadaptowanie powyższej *prima facie* trafnej analogii stanowi rezultat nadmiernego redukcjonizmu wynikającego z analizy takich aspektów zagadnienia, jak świadomość narodowościowa, doświadczenia historyczne czy też dążenie do samostanowienia. Niemniej jednak uzupełnienie analizy już tylko o aspekt prawny zagadnienia pozwala na uchylenie powyższego założenia wyjściowego. Stąd też naukowej analizie wymagały zagadnienia odnoszone do instytucjonalno-prawnej pozycji regionów oraz przebiegu wydarzeń związanych z przeprowadzeniem referendum. W konsekwencji czego możliwe było zakreślenie wyraźnych dystynkcji pomiędzy oboma regionami, a zarazem zaprzeczenie tezy, jakoby rysowała się pomiędzy nimi analogia.

Niemniej jednak posługując się przede wszystkim czynnikami prawnymi, należy kategorycznie zaprzeczyć, aby te działania można było określać jako analogiczne. Dlatego też celem artykułu było najpierw przedstawienie instytucjonalno-prawnej pozycji regionów oraz przebiegu wydarzeń związanych z przeprowadzeniem referendum, aby w tej części opracowania wskazać na elementy świadczące o tym, że wspomniana analogia jest zdecydowanie błędna.

Wykazując różnice pomiędzy szkockim i katalońskim przypadkiem, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na dwa elementy: charakter porządku prawnego i kwestie

⁵⁴ Osoby, wobec których hiszpański Prokurator Generalny skierował wymienione zarzuty, postanowiły opuścić kraj i udać się do Brukseli w celu uniknięcia odpowiedzialności za podjęte działania. Niemniej hiszpańskie władze pozostawały nieugięte w pociąganiu do odpowiedzialności za zorganizowanie referendum, które było niezgodne z konstytucją. Decyzją sądu został wystosowany Europejski Nakaz Aresztowania. Pomimo swojej nieobecności w państwie Puigdemont utworzył ugrupowanie Junts per Catalunya, które wzięło udział w zaplanowanych wyborach regionalnych, nie odnosząc jednak zwycięstwa. Pomimo że Puigdemont deklarował chęć nawiązania dialogu z premierem Hiszpanii, propozycja ta została odrzucona. Swoje stanowisko premier argumentował tym, że jakiekolwiek rozmowy winne być prowadzone jedynie z przedstawicielem katalońskiego rządu, który otrzymał upoważnienie na podstawie wygranej w wyborach do Parlamentu Katalonii.

regulacji pozycji regionu oraz relacje pomiędzy poziomem centralnym oraz poziomem subnarodowym i reakcję pierwszego z nich na działania podejmowane na drugim. Na tej podstawie można dokonać ogólnej oceny obu omawianych przypadków.

Po pierwsze, Szkocja i Katalonia to regiony, które mają odmienny porządek prawny. Zjednoczone Królestwo, jak wspomniano wcześniej, nie posiada konstytucji w znaczeniu formalnym, dlatego też jedynym aktem prawnym, który reguluje kwestie szkockiej dewolucji, jest ustawa przyjęta przez parlament westminsterski w 1998 roku. Z kolei Hiszpania posiada konstytucję w znaczeniu materialnym, uchwaloną w 1978 roku, która określa kluczowe ramy relacji pomiędzy władzami poziomu centralnego a Wspólnotami Autonomicznymi. Co więcej, jednoznacznie wskazuje zakres kompetencji Wspólnot poprzez przyjmowane Statuty. Ponadto ustawa zasadnicza Hiszpanii wprost zakazuje Wspólnotom działania wbrew dobru wspólnemu i interesowi narodowemu. W odniesieniu do tego przepisu należy również wskazać na element legalności przeprowadzonych referendum. Do przeprowadzenia referendum niepodległościowego w Szkocji wymagana była zgoda Parlamentu Zjednoczonego Królestwa oraz monarchy, którą szkockie władze otrzymały. Zostało to również potwierdzone poprzez uchwalenie *Scotland Independence Referendum Act* przez parlament westminsterski oraz Parlament Szkocki. Zatem przeprowadzone referendum, pomimo że miało wyłącznie charakter konsultacyjny, było zgodne z obowiązującym prawem. Okoliczności były jednak zupełnie inne w przypadku referendum katalońskiego, zarówno w 2014, jak i w 2017 roku. Oba te głosowania zostały przeprowadzone wbrew władzom poziomu centralnego, które nie tylko nie wydały zgody na przeprowadzenie takiego głosowania, ale także skierowały w tej sprawie skargę do hiszpańskiego Trybunału Konstytucyjnego. Decyzją sądu wszelkie działania podejmowane przez władze katalońskie były niezgodne z obowiązującym prawem, dlatego też nie sposób uznać referendum niepodległościowych za legalne.

Drugi element, który koncentruje się głównie wokół relacji pomiędzy poziomem centralnym a poziomem subnarodowym w Zjednoczonym Królestwie i Hiszpanii, jest również powiązany z aspektem prawnym podejmowanych działań. Rząd brytyjski nie widział żadnych przeciwwskazań dla przeprowadzenia referendum niepodległościowego w Szkocji, świadczy o tym przede wszystkim zawarcie *Porozumienia z Edynburga* oraz wydanie wspomnianej już zgody przez organy ustawodawcze. Brytyjczycy wydają się zdecydowanie przychylniejsi wobec szkockich dążeń separatystycznych, a także są świadomi tego, że ich działania (pomimo porażki referendum niepodległościowego z 2014 roku) cieszą się poparciem wśród społeczeństwa. Niewykluczone jest również, że zostanie podjęta kolejna próba przeprowadzenia takiego głosowania – ponownie z inicjatywy Szkockiej Partii Narodowej, tym razem pod przywództwem Nicolí Sturgeon. Z kolei władze w Madrycie od samego początku były zdecydowanie przeciwnie wszelkim działaniom o charakterze niepodległościowym ze strony Katalonii, uznając je za niezgodne z konstytucją, czego potwierdzeniem były również wyroki Trybunału Konstytucyjnego. Relacje rządu szkockiego i brytyjskiego można uznać za neutralne, o czym świadczyć może chociażby prowadzenie negocjacji zakończonych podpisaniem porozumienia. Chociaż obie strony zajmowały odmienne stanowiska, prezentowały je

w sposób bezkonfliktowy, a podjęcie decyzji pozostawiły społeczeństwu. Natomiast nie można tego samego powiedzieć o relacjach rządu katalońskiego i madryckiego. Były i są one pełne napięć oraz nieporozumień, które stały się również obiektem zainteresowania areny międzynarodowej.

Pomimo że szkocki i kataloński przypadek z pozoru wydają się podobne, to tak naprawdę zdecydowanie różnią się od siebie. Zatem stosowanie analogii pomiędzy tymi regionami byłoby co najmniej niewłaściwe. Na uwagę zasługuje również odbiór tych sytuacji na arenie międzynarodowej. Referendum i dążenia szkockie były postrzegane w miarę pozytywnie. Być może Szkoci zawdzięczają to temu, że przebieg kampanii i głosowania był całkowicie legalny i bezkonfliktowy. Natomiast, jak wynika z powyższych rozważań, Katalończycy w swoich dążeniach i pragnieniach posunęli się zdecydowanie za daleko – łamanie prawa usprawiedliwiali poczuciem świadomości narodowościowej i chęcią stania się niepodległym państwem. Przypuszczać można, że gdyby sytuacja została rozwiązana w inny, bardziej stonowany sposób, władze madryckie nie musiałyby sięgać po instrumenty prawne i rozpisywać nowych wyborów regionalnych, które odbyły się pod koniec 2017 roku. W wyborach tych zwycięstwo odniosła partia *Ciudadanons* – zdecydowanie przeciwna secesji⁵⁵.

Na uwagę zasługuje również kilka faktów oraz kwestii, których występowanie miało miejsce już po niewrażliwym okresie zakończonym w roku 2017 – dotyczące zarówno Szkocji, jak i Katalonii. Pomijając fakt, że sytuacje te ciężko nazywać analogicznymi, to również ich przebieg, a także ich odbiór na arenie międzynarodowej radykalnie różnią się od siebie. Przypadek szkocki można określić mianem łagodnym, pozbawionym skandali oraz przeprowadzonym pokojowo. W Katalonii, jak wspomniano wcześniej, problem dążeń niepodległościowych oraz referendum nie tylko podzieliły hiszpańskie społeczeństwo, ale również spowodowały, że kwestia ta było szeroko komentowana na arenie europejskiej.

Szkockie aspiracje wciąż pozostają aktualnym tematem poruszonym przez szkockich polityków, przez orędowników niepodległości czy chociażby w szkockiej prasie. Nie da się ukryć, że jednym z nadrzędnych celów partii rządzącej było i w dalszym ciągu jest doprowadzenie do ponownego referendum. Niemniej aby uniknąć jakichkolwiek zarzutów o nieprzestrzeganie prawa tudzież postępowanie wbrew zgodzie władz centralnych, pierwszym z kroków, jakie podjęto, było opracowanie i przyjęcie ustawy, na mocy której będzie można przeprowadzić takie działania. Pomimo że prace parlamentarzystów zostały spowolnione przez sytuację epidemiologiczną, w marcu 2021 roku został opracowany pierwszy projekt ustawy o referendum w sprawie szkockiej niepodległości⁵⁶. Została w nim przede wszystkim wyrażona wola, że decyzja w sprawie szkockich niepodległości powinna zostać podjęta przez samych Szkotów. Niewątpliwie zintensyfikowane działania mają ścisły związek ze zbliżającymi się wyborami w Szkocji,

⁵⁵ *Wybory w Katalonii. Kto wygrał wybory? Wyniki wyborów w Katalonii. Jakie partie dostały się do parlamentu?*, [online] <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/wybory-w-katalonii-wyniki-kto-wygral-wybory-wyniki-wyborow-w-katalonii-jakie-partie-dostaly-sie-do-parlamentu,12791074/>, 11 II 2018.

⁵⁶ <https://www.snp.org/scottish-independence-referendum-bill-what-you-need-to-know/>, 24 III 2021.

które zostały zaplanowane na 6 maja 2021 roku. Rząd szkocki – przykładowo poprzez publikacje dotyczące projektu ustawy – coraz intensywniej artykułuje potrzebę przeprowadzenia referendum, w którym Szkoci nie tylko podejmą tę najważniejszą decyzję, ale również głosowanie to będzie całkowicie niezależne od Westminsteru. Jakikolwiek rozwój wydarzeń możliwy będzie do określenia po przeprowadzeniu wyborów parlamentarnych. Niewykluczone jednak, że niezadowolenie z „Brexitu”, pokłosie pandemii koronawirusa przyczynią się do ponownego triumfu Szkockiej Partii Narodowej. Biorąc pod uwagę taki scenariusz, przeprowadzenie kolejnego referendum staje się już nie tylko jednym z postulatów programowych partii politycznej, ale czymś, co z łatwością może stać się faktem. Nie należy jednak zapominać, że pomimo chęci wyłączenia przez Szkotów Westminsteru z tego procesu decyzyjnego, to właśnie ten parlament jest organem nadrzędnym, jeśli chodzi o podejmowanie istotnych decyzji, takich jak chociażby przyjęcie nowej ustawy, nowych rozwiązań prawnych. Oznacza to, że nawet jeśli Parlament Szkocki uchwali ustawę o referendum, musi ona zostać zaakceptowana również na poziomie centralnym.

Kataloński przypadek pokazuje, że niekiedy nawet słuszne i właściwe dążenia oraz działania mogą zostać źle odebrane, gdy są nieprawnie przeprowadzone, a pokłosie tych wydarzeń nie tylko pozostawia pewien niesmak pośród społeczeństwa i lokalnych polityków, ale również może przeważać na szlaku dalszych losów tychże dążeń. Katalończycy, wierni swoim przekonaniom, tradycji oraz wartościom, nie rezygnują ze swoich aspiracji separatystycznych. Jednakże podejmowanie jakichkolwiek prób oraz działań może napotkać pewne przeszkody, nie zważając wyłącznie na obecną, ciężką sytuację na świecie. Podjęcie działań, które według rządu centralnego były całkowicie niezgodne z prawem, nie tylko skutkowało konsekwencjami prawnymi dla niektórych polityków, ale także zdyskredytowało te dążenia *in genere*. Aktualnie zdecydowanie więcej uwagi poświęca się dalszym losom np. przewodniczącego Puigdemonta aniżeli działaniom podejmowanym przez orędowników katalońskiej niepodległości.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

Constitutional Court Judgment 42/2014, of 25 March 2014, [online] [https://www.tribunal-constitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%2042-2014E\(2\)%20%20DECLARACION%20SOBERANISTA%20%20SIN%20ANTECEDENTES.pdf](https://www.tribunal-constitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%2042-2014E(2)%20%20DECLARACION%20SOBERANISTA%20%20SIN%20ANTECEDENTES.pdf).

Constitutional Court Judgment 114/2017 of 17 October 2017, [online] https://www.tribunalconstitucional.es/NotasDePrensaDocumentos/NP_2017_074/JUDGMENT%202017-4334STC_EN.pdf.

Konstytucja Hiszpanii z dnia 27 grudnia 1978 roku (uwzględniona zmiana z 27 sierpnia 1992 roku), [online] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hispania.html>.

Organic Act 6/2006 of the 19th July, on the Reform of the Statute of Autonomy of Catalonia, [online] <http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/>.

Resolution 5/X of Parliament of Catalonia, adopting the Declaration of the Sovereignty and right to decide of the people of Catalonia, 23 January 2013, [online] <https://www.parlament.cat/document/intrade/7176>.

Resolution 1/XI of Parliament of Catalonia, 9 November 2016, [online] <https://www.parlament.cat/document/intrade/153127>.

Scotland Act, 1998, [online] https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/46/pdfs/ukpga_19980046_en.pdf.

Scottish Independence Referendum (Franchise) Act 2013, [online] <http://www.legislation.gov.uk/asp/2013/13/introduction/enacted?view=interweave+extent>.

Statut Autonomii Katalonii, Preambuła, [online] <http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/>.

Monografie i artykuły:

Bonikowska M., *Szkockie referendum: jakie wnioski dla UE i UK?*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, „Raporty i Analizy” 2014, nr 3(7).

Castells M., *Siła tożsamości*, przeł. S. Szymański, Warszawa 2008.

Catalan Elections: Secessionists Claim Victory – as It Happened, 27 IX 2015, [online] <https://www.theguardian.com/world/live/2015/sep/27/catalonia-goes-to-the-polls-live>.

Catalonia to Hold Independence Vote Despite Anger in Madrid, 6 IX 2017, [online] <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/06/spanish-government-condemns-catalonia-over-independence-referendum>.

Catalonia to Hold Unofficial Poll Instead of Independence Referendum, 14 X 2014, [online] <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/14/catalonia-calls-off-november-independence-referendum>.

Catalonia Votes to Ask Madrid for Secession Referendum, 16 I 2014, [online] <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/16/catalonia-vote-right-independence-referendum>.

Catalonia's Parliament Paves the Way for November Vote on Independence, 19 IX 2014, [online] <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/19/catalonia-parliament-independence-referendum-vote>.

Encyklopedia wiedzy politycznej, red. M. Chmaj, J. Marszałek-Kawa, W. Sokoł, Toruń 2006.

Ferrerres Comella V., *The Spanish Constitutional Court Confronts Catalonia's „Right to Decide” (Comment on the Judgment 42/2014)*, „European Constitutional Law Review” 2014, vol. 10, no. 3, s. 571-590, <https://doi.org/10.1017/S1574019614001369>.

Grzechynka A., *Doktryna katalonizmu a współczesna polityka językowa Katalonii wobec imigrantów*, Kraków 2017.

Grzechynka A., *Katalonia – Nowe państwo na politycznej mapie Europy? Analiza problemu w obliczu widma secesji*, „Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej” 2015, R. 4, t. 7, nr 1, s. 27-40.

Hankus P., *Rok 2014 czasem katalońskiego referendum*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2014, nr 1(2), s. 215-230.

Hankus P., *Szkockie referendum niepodległościowe jako przykład dążeń secesjonistycznych w Europie*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2015, nr 1(3), s. 251-263.

- Iwanek J., *Prawnokonstytucyjne położenie regionów autonomicznych w Hiszpanii*, [w:] *Oblicza decentralizmu*, red. J. Iwanek, Katowice 1996.
- Idzik A., *Co dalej z Katalonią? Rozważania nad przyszłością katalonizmu po wyborach lokalnych 28 listopada 2010 roku*, „Sprawy Międzynarodowe” 2011, nr 1, s. 101-115.
- Kaczorowska M., *Dewolucja systemu politycznego: istota, wpływ i znaczenie – casus Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, [w:] J. Szymanek, M. Kaczorowska, A. Rothert, *Ewolucja, dewolucja, emergencja w systemach politycznych*, Warszawa 2007.
- Kozłowska-Socha Z., *Krajobraz historyczno-polityczny separatystycznej Katalonii*, „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej” 2014, t. 3, s. 181-205.
- Mikuli P., *Wielka Brytania*, [w:] *Systemy ustrojowe państw współczesnych*, red. S. Bożyk, M. Grzybowski, Białystok 2012.
- Mołdawa T., *System konstytucyjny Hiszpanii*, Warszawa 2012.
- Myśliwiec M., *Decentralizacja niesymetryczna. Przykład hiszpańskiego państwa regionalnego u progu XXI wieku*, [w:] *Współczesne państwo. Wybrane problemy*, red. S. Wróbel, Poznań–Chorzów 2009.
- Myśliwiec M., *Katalonia. Na drodze do niepodległości?*, Bytom 2006.
- Scotland Is Getting Its Referendum – Next up Catalonia (Artur Mas)*, 30 IV 2014, [online] <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/apr/30/scotland-referendum-catalonia-independence-from-spain>.
- Scottish Independence Referendum Bill: What You Need to Know*, [online] <https://www.snp.org/scottish-independence-referendum-bill-what-you-need-to-know/>.
- Separatist Movement in Catalonia Steps up Battle with Madrid*, 27 VII 2016, [online] <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/27/catalonia-independence-spain-democratic-mandate>.
- Szul R., *Regionalizm w Hiszpanii*, „Mazowsze. Studia Regionalne” 2015, nr 16, s. 11-51, <https://doi.org/10.15804/ppk.2015.03.06>.
- Wolniaczyk K., *Szkocja po referendum. Analiza wyników i konsekwencji*, „Przegląd Konstytucyjny” 2015, vol. 25, nr 3, s. 127-147.
- Why Catalans Admire the Scot's Autonomy*, 30 I 2014, [online] <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/jan/30/catalans-admire-scots-autonomy>.
- Wybory w Katalonii. Kto wygrał wybory? Wyniki wyborów w Katalonii. Jakie partie dostały się do parlamentu?*, [online] <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/wybory-w-katalonii-wyniki-kto-wygral-wybory-wyniki-wyborow-w-katalonii-jakie-partie-dostaly-sie-do-parlamentu,12791074/>.

Marta CIMKE – absolwentka politologii na UJ (2017), doktorantka w Katedrze Konstytucjonalizmu i Ustrojów Państwowych w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zainteresowania badawcze obejmują głównie problematykę systemu politycznego i partyjnego Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz procesu dewolucji w tymże państwie.